

ÖZEL / GİZLİ BİR DİL : ÇEPNİ DİLİ

Dr. Efdal SEVİNÇLİ*

ABSTRACT

Within the mother tongues or common languages of nations; there are special languages which come out according to social individual classes, professions, ages and social life conditions. In the context of the same language community; these special languages, which enable the communication of particular people with their own special words, have a value with the existence of people speaking that language. In our country, apart from *slang* and occupational jargons such as doctors', sailors', tailors', shoemakers', drivers'; there are “*secret languages*” which are formed by means of very different requirements, and known and used by very few people.

Today in our country, except these special languages, there is another one called “*secret language*” which is known by a limited community and used by the Çepni people from Oghuz tribe settled in various areas of Anatolia and who believe in Alevism. The researcher, who drew our attention as a linguist to this special language called “*secret language*” by Çepni people and used by them as a “*code*” when there is a foreigner or someone considered as a foreigner, is Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu. A “*special*” research or analyze on Çepni language including all of the Çepni people in our country hasn't been done so far.

My research in 2007, which aims at re-questioning and evaluating my compilation study which I conducted in 1978 in Çepnidere village near Turgutlu, shows that after thirty years, this secret language completely lost its function. We notice that Çepni language lost its quality of being a special language including the secrecy of a religious belief which is actually banned and prosecuted and consisting of the words about economic requirements. Today, we realized that the Çepni people believing in Alevism, who gained economic strength and do

* Yaşar Üniversitesi İletişim Fakültesi İZMİR, efdal.sevincli@yasar.edu.tr

not need to shade their religious identity, forgot many of the words of their secret language or they remember it with a smile on their face.

Key Words: Mother tongue, occupational jargon, special language, secret language, Çepni language..

Türkçenin Yurdunda Gizli Bir Dil : Çepni Dilcesi

Ulusların anadilleri¹, ortak dilleri² içinde, bireylerinin toplumsal sınıflarına, mesleklerine, yaşlarına, toplumsal yaşam koşullarına göre beliren özel diller³ vardır.

Aynı dilbirliği içinde, kendine özgü sözcükleriyle belirli kişilerin kendi aralarında anlaşmalarını sağlayan bu özel diller, o dili konuşan kişilerin varlığıyla bir değer taşırlar⁴. Örneğin XVI. yüzyılın Romasından / İtalyasından günümüze uzanan aktarımlarıyla, **Rita Monaldi-Francesco Sorti**'nin, belgesel roman kurgusundaki ortak yapıtları, **Secretum**'da okuduğumuz kimi tümceler, bugün de yaşayan bir gizli dili, pazar esnafının özel dilleri "**Zerga Dili**"ni tanıtıyor : ..."**Zerga dili,sadece var olmakla kalmayıp bütün Avrupa dillerinde köklü bir geleneğe sahiptir. Bütün hecelerin önüne tre öneki koyarak yapılan basit dil bugün hâlâ Roma'nın büyük Porta Portese pazarında, müşterilerden gizli konuşmak isteyen satıcılar arasında kullanılır. Buvat'nın başvurduğu ve yazarının belli olmadığı sözlüğün adı ; Modo nuova d'intendere la lingua zerga'dır[Zerga dilini anlamamanın yeni yöntemi], Ferrara, 1545.**"⁵

Ülkemizde de kendine özgü ilişkileriyle sözcükleri doğan ve kullanılan "**argo**"nun⁶ yanında, hekim dili, gemici dili, terzi dili, ayakkabıcı dili, şoför dili gibi "**esnaf / meslek argosu**"⁷ tanımlı özel dillerin yanında çok farklı gereksinimlerle oluşan, çok az kişinin bildiği, kullandığı "**gizli diller**"⁸ -hâlâ- vardır. Gerek meslek argosu gerek gizli dil tanımlı

¹ Doğan Aksan, 1975, "**Anadili**", **Türk Dili**, sayı: 285, ss.423-434.

² Doğan Aksan,, 1977, **Her Yönüyle Dil**, c. I, Ankara, T.D.K. Yay. , ss. 80-93.

³ y.a.g.y., ss. 80-93.

⁴ Eco, Umberto, 1995, **Avrupa Kültüründe Kusursuz Dil Arayışı**, çev.: K. Atakay, Literatür Yayıncılık, ss.182-210.

⁵ Rita Monaldi-Francesco Sorti , 2006, **Secretum**, çev.: Eren Yücesan Cendey, İstanbul, Yapı Kredi Yay., s.766.

⁶ Mehmet Arslan , 2004, **Argo Kitabı**, İstanbul, Kitabevi Yayınları , ss. 27-43.

Halil Ersoylu, 2004, **Türk Argosu Üzerinde İncelemeler**, İstanbul, L&M Yayınları, ss. 251-261.

⁷ Nurettin Demir,2002, "**Türkiye'de Özel Diller**",**Yeni Türkiye,Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı -I-**, Ocak - Şubat 2002, No 43, ss. 422-428.

⁸ Bu gizli dillerden birisi de, Muğla-Kavaklıdere çevresinde yaşayan, atadan babadan, palle / bakır işiyle, kalaycılıkla geçinen esnafın kullandığı "**Palleci / Bakırcı Dili**"dir. Günümüzde etkinliğini hızla yitiren "Palleci Dili" üstüne yaptığımız

bu özel dillerin sözcük dağarcık-larını, Türkçe'nin çok eski dönemlerinde kullanılan, günümüzde çoğu unutulmuş sözcüklerle, Anadolu'da / Osmanlı topraklarında yaşayan, farklı dilleri konuşan halkların Türkçe'ye geçip unutulmuş söz varlıkları oluşturur.⁹ Bu dillerin, genelde Türkçe'nin dilbilgisi kurallarıyla yapım ve çekim eklerini kullanarak var olduklarını görüyoruz, biliyoruz. Bir inanç, meslek, iş kaygısı taşıyan kişilerin / toplulukların konuştuğu bu dillerin, tanımsal anlamda bir dil oluşlarını söylerken yine de “özel”likleriyle daha tartışılacak çok sorunun olduğunu, örneğin gizli dillerin sözcük dağarcıklarının kaynakları ve sözcüklerinin kökbilimsel yapıları üstüne yeterli çalışmalarımızın olmadığını biliyoruz.¹⁰

Tanımlanan özel dillerin dışında, ülkemizde bugün, sınırlı bir çevrede bilinen, bir özel dil de Çepnilerin kullandıkları “*gizli dil*”dir. 24 Oğuz boyundan olan ve bir uçboyu olarak tanınan, Anadolu'da, Karadeniz'de Sinop'tan, Giresun'a, Trabzon'a, Artvin'e; Gaziantep'ten Nevşehir'e, Kayseri'ye, Yozgat'a, Konya'ya; Balıkesir, Soma, Bergama, Turgutlu, Söke, Muğla, vb. değişik bölgelere “*yerleş[-tir-il]-jen Çepnilerin*”¹¹, yabancıların ya da yabancı saydıkları kişilerin yanında, anlaşılacak için konuştukları “*özel*” dilleridir. Temelde, anlaşma aracı olarak bir “*şifre*” niteliği gösteren, Çepnilerin, “*dilce*”, “*Çepni dilcesi*”, “*erniş dili*”, “*gizli dil*”, “*sırrî söz*”, “*gizleme ve saklama sözü*”, “*bilmece dili*” de dedikleri bu özel dile, bir dilci olarak dikkatimizi ilk çeken araştırmacı, “*Pallacı, Tahtacı ve Çepni Dillerine Dair*”¹² başlıklı yazısıyla Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu olmuştur. Çepni dili üstüne bugüne değin, yurdumuzdaki bütün Çepnileri kapsayan, “*özel*” bir araştırma / inceleme yapılmamıştır¹³...Örneğin bugün, Anadolu'da Çepni yerleşimlerinin ayrıntılı dökümünün yapıp Çepni / Çetmi adlı köyler, kasabalar ile Çepni kökenlilerin yaşadıkları yerlerin belirlendiği, “*Çepni dilcesi*”/“*erniş dili*”/“*gizli dil*”/“*sırrî söz*” açısından taranacağı,

derlemeleri de yayımlayacağım. Bu gizli dil üstüne ilk bilgiler için bkz. : Zekâî Eroğlu, 1939, **Muğla Tarihi**, İzmir, Marifet Basımevi, “*Bakırcı Dilinden...*”, ss. 165-168. Ayrıca ülkemizdeki gizli diller için bkz. :

A.Caferoğlu,1952,“*Erkilet Çerçilerinin Argosu 'Dilce'*”, **İ. Ü. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, c. IV, Mayıs , ss. 334-344.

A.Caferoğlu,1953,“*Anadolu Abdallarının Gizli Dillerinden...*”,**Fuat Köprülü Armağanı**, İstanbul, DTC.F Yay. , ss.77-79.

A. Caferoğlu, 1954,“*Pallacı,Tahtacı ve Çepni Dillerine Dair*”, İst.,**Türkiyat Mecmuası**, c.XI, İ.Ü. Ed.Fak.Yay.,ss.41-56.

Zeki Kaymaz, 2003, **Türkiye'deki Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma**, İzmir, Ege Ün. Basımevi.

⁹ Sencer Divitçioğlu, 2006, “*Saruhanlı Beyliği'nin Kıpçak Kökenli Olma İhtimali (XI.-XIV.Yüzyıllar)*”, **Orta-Asya Türk Tarihi Üzerine Altı Çalışma**, Ankara, İmge Kitabevi, ss.47-56.

¹⁰ Zeki Kaymaz, y. a. g. y. , s. 145.

¹¹ Köprülüzâde M. Fuâd, 1925, “*Oğuz Etnolojisine Dâir Tarihi Notlar*”, **Türkiyât Mecmûası**, c. I, ss. 185-211; “*Çepni*”, ss. 206 -209.

Faruk Sümer, 1980, **Oğuzlar (Türkmenler)**, İstanbul, Ana Yayınları, ss.327-335.

Faruk Sümer, 1992, **Çepniler, Anadolu'daki Türk Yerleşmesine Önemli Rol Oynayan Bir Oğuz Boyu**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

¹² Ahmet Caferoğlu, “*Pallacı, Tahtacı ve Çepni Dillerine Dair*”, ss. 41-56.

¹³ Zeki Kaymaz, y.a.g.y. , ss..97-110.

halkbilimsel ürünlerin de derleneceği, -bence- Çepni kökenli bir araştırmacının yapacağı, özel bir araştırmaya gereksinim olduğuna inanıyorum.

Çepnilerin dili yanında ülkemizdeki diğer gizli dillere, dilci kimliğiyle dikkatimizi ilk çeken araştırmacı da yine Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu'dur. 1954 yılında yayınladığı derleme çalışmalarını kapsayan yazısında, Çepni dilinin, Abdalların dilinden de yararlandığını belirtmiştir. **Türkiyat Mecmuası**'nın 11. cildinde (1954), yer alan **“Pallacı, Tahtacı ve Çepni Dillerine Dair”**¹⁴ başlıklı makalesinin sözlük bölümünde, ağız değişimleriyle birlikte 58 sözcük, Çepni olmayan ancak Çepnileri yakından tanıyan, Turgutlu'nun **Sarıbeyli** köyünden bir kaynak kişiden aktarılmış ve örnek olarak da 4 tümce verilmiştir. Yine Caferoğlu'nun Anadolu ağızları üstüne yaptığı derleme çalışmalarında, Anadolu'nun değişik yörelerinde yaşayan Çepnilerin dillerinden / gizli dillerinden örnekler verilmiştir.

Yakından tanıdığım Turgutlu / Sarıbeyli köylülerinin, kökenlerinin Halep Türkmenlerine dayandığını, köylülerin esmer tenli oluşlarını, bir boy olarak Araplı diye tanıdıklarını, Alevi inanişaya dayanan bir ortaklıkla, Çepnidere köylülerine kendilerini yakın bulsalar da çoğunun artık Alevi inanişında olmayışlarını buraya eklediğimde “Çepni dilcesi”yle bağlarının olmadığını anlamak daha da kolaylaşıyor. Bu arada kimi köylülerin **“biz biraz Abdalız da galiba”** deyişlerini unutmak istemiyorum. Çünkü hâlâ Sarıbeyli köylülerinin halkbilimsel varsılıklarıyla yaşadıklarını biliyorum...

Çepni dili üstüne, bugüne değin özel bir inceleme yapılmadığını vurgularken Çepniler üstüne yazılan halkbilimsel araştırmalarda, incelemelerde kimi değinilerin, değerlendirmelerin yapıldığını biliyoruz. Örneğin Ahmet Caferoğlu'nun çalışmasından önce, 1935 yılında, Balıkesir'de, Kadioğlu İsmail Hakkı (Akbay) yayınladığı **Çepniler Balıkesir'de**¹⁵ adlı yapıtında, bu boy hakkında tarihsel bilgiler verirken halkbilimsel ürünlerini de değerlendirmiş, **“Çepnilerin ayrıca lisanları vardır”** tümcesiyle değindiği Çepni dili sözcüklerini, kullanım biçimlerini örneklemiştir. Ancak konuya yabancı olan (!) bir edebiyatçımız, Abdülbaki Gölpınarlı, **Çepniler Balıkesir'de** kitabını **Ülkü** dergisinde

¹⁴ Ahmet Caferoğlu, y.a.g.m., ss.41-56.

* Örneğin çoğu, Karadeniz ve çevresinde, yüzyıllardır yerleşik yaşayan, sünnileşen Çepnilerin, bilgisunarda, kasabalarının tanımları için yaptıkları yorumları okumanızı öneririm...Özellikle yerleşik yaşamın ve sünni inanişim kazandırdıklarıyla göçer yaşama ve alevi inanişaya bakışın sözcüklerdeki yansıması, aynı kökenden gelen bir Oğuz boyunun değer yargılarını çözümlemeye bizlere oldukça ilginç örnekler sunuyor...Bu duyuruların toplumbilimsel yönden çözümünün, toplumsal yapımdaki ilginç bir “ötekileştirme” olgusunun da örnekleri olacağını düşünüyorum.

¹⁵ Kadioğlu İ. Hakkı (Akbay) , 1935, **Çepniler Balıkesir'de**, Balıkesir, Vilâyet Matbaası, s.67.

tanıtırken “*galiba muharrir, şive, lehçe ve dili ayırdedemiyor*” tümcesiyle yazarı İ. Hakkı Akbay’ı azarlamıştır.¹⁶

“Nerede yağlı görse hemen savaşın” Çepni Boyu :

Burada, Çepniler üstüne, yineleme nitelikli bilgilere girmeyeceğim. Elimizdeki asal bilgilerin çoğunun, Ord. Prof. Dr. M. Fuad Köprülü temelli, Prof. Dr. Faruk Sümer’in oylumlu araştırmasının ürünü **Oğuzlar / Türkmenler (1972)** kaynaklı olduğunu biliyoruz. İlginçtir, bir çok araştırmada, ne Köprülü’nün ne de Sümer’in adları, kitapları, çoğu yerde belirtilmiyor. Hele, artık hepimizin ilk başvuru kaynağımız olan bilgisunardaki, çoğu birbirinin yinelemesi olan yazılardaki bilgiler, insanı ürkütmeye yetiyor. Ayrıca bu alanda yeni bilgiler, yeni araştırmalar da yok denecek denli az.¹⁷

22 Oğuz boyu içinde 21. sırada gösterilen Çepniler üstüne ilk bilgiler, Kaşgarlı Mahmud’un **Divânü Lugat-it-Türk** (1072) adlı sözlüğündedir. Çepnileri, “**nerede yağlı görse hemen savaşın**” diye niteleyerek tanıtan ikinci kaynağımız, Reşid-üd-dîn Fazlullah’ın 1310 yılında yazdığı **Câmi’üt-Tevârîh**’idir. Yazıcıoğlu Ali, **Târîh-i Âl-i Selçuk**’unda ve Ebülğazi Bahâdır Han da **Şecere-i Terakime**’de (1660), Çepniler üstüne bilgiler verirlerken temel kaynakları Reşid-üd-dîn Fazlullah’dır.

F. Sümer’in “*Türkiye tarihinin yerli kaynaklarında adı ilk önce ortaya atılan Oğuz boyu muhtemelen Çepnilerdir*” tümcesi, ilginç bir saptamadır. Çünkü bu belirlemede, Anadolu’nun Türkleşmesinden Anadolu’da ve İran’daki sünni / şii inanışlarının çatışmalarına, isyanlara değin siyasal, toplumsal olaylarda, Çepni boyunun varlığı hep öne çıkmaktadır. Anadolu’ya gelen Oğuz boylarının / türkmenlerin, Selçuklular ve Beylikler dönemlerinden başlayan yerleşimlerine bakarak Karadeniz’de “**Çepni Yurdu**” diye bilinen Sinop’tan, Giresun’a, Trabzon’a, Artvin’e¹⁸ uzanan bölgede, Gaziantep’ten Nevşehir’e / Hacıbektaş’a, Kayseri’ye, Yozgat’a, Konya’ya, Balıkesir’e, Soma’ya, Bergama’ya, Manisa’ya, Saruhanlı’ya, Turgutlu’ya, Söke’ye, Muğla’ya vb. bugün Anadolu’da / Anadolu dışında,

¹⁶ Abdülbaki Gölpınarlı, 1936, “Çepniler Balıkesir’de- İ. Hakkı Akbay”, **Ülkü**, Temmuz ,sayı : 41, ss. 385-389.

¹⁷ Bkz.: Ali Çelik , 1999, **Trabzon - Şalpazarı Çepni Kültürü**, Trabzon. **Türkler Ansiklopedisi**’nin 6. cildin-deki makaleler : Yrd. Doç. Dr. Hanefi Bostan, “*Anadolu’da Çepni İskâni*”, ss. 299 - 311; Doç. Dr. Ali Çelik , “*Çepnilerin Anadolu’nun Türkleştirilmesindeki Yeri ve Önemi*” , ss. 312 - 323. [Burada, Altan Gökalp’in, **Tetes Rouges et Bouches Noires Les Çepni...**(1977) adlı doktora çalışmasını göremediğimi belirtmeliyim...E.S.]

¹⁸ Çepnilerden hiç söz etmese de dilsel varsılığımızın kaynaklarını göstermesi açısından ilginç bir çalışma ; İsmail Kara, 2001, **Güneyce-Rize Sözlüğü**, İstanbul, Dergâh Yayınları...

Çepni / Çetmi adını taşıyan, taşımayan, köylerde, kasabalarda, ilçelerde Çepnilerin yaşadığını biliyoruz.* Yine Hacı Bektaş Veli'nin ilk müridlerinin Çepniler olması, inanış dünyalarını da biçimleyen, belirleyen önemli bir olgudur. Alevi kimliğin oluşumunda yüzyıllar öncesinden gelen gelenekleri yaşatan göçer / konar nitelikli Çepnilerin, Oğuzların bir uçboyu olarak Anadolu'da değişik bölgelere yerleşen, daha çok göçer yaşayan, yerleşik düzene çok geç geçtikleri için de geçimlerini toprakla sağlayamayan Çepniler¹⁹, yerleşik bir düzende, bugün de gelenekleriyle, görenekleriyle yaşamlarını sürdürmeleri, halk kültürümüz açısından önemli bir kazançtır.²⁰

Oğuzların bir uçboyu olarak bugün Anadolu'da değişik bölgelere yerleşen Çepniler²¹, toprak düzeninin siyasal ve dinsel yapıyla içiçe olduğu Osmanlı İmparatorluğunda, geçimlerini toprakla sağlayamayan Çepniler, ekonomik, siyasal ve dinsel yapıdaki çelişkilerin, çarpıklıkların bir sonucu olarak toplumumuzun bir çok yerinde hor görülmüşlerdir. Karadeniz'de, yüzyıllardır yerleşik yaşayanların dışında, çoğunlukla alevi olan Çepniler, özellikle dinsel yapıları / alevi inanışları nedeniyle dışlanmışlar, bu dışlanmışlık olgusu ekonomik dışlamayı da getirmiş, geçimlerini sağlamak için de zorunlu olarak, çalıp çırpma, yol kesip soygun yapma, hırsızlık gibi istenilmeyen eylemlere yönelmişler ya da öyle değerlendirilmişlerdir..²² Doğal olarak göçerlikten yerleşik yaşama geçiş süreçlerinde yaşanan bu sıkıntılar, kimi boylarla, topluluklarla yaşadıkları çatışmalar, saklanmalar nedeniyle istemeseler de Çepniler, yol kesicilik, soygunculuk ve hırsızlık yaparak geçinmeye zorlanmışlardır. Özellikle göçer yaşamın mülkiyet anlayışıyla yerleşik yaşamın mülkiyet anlayışları arasındaki düşünce ayrılıkları, gereksinimlerini karşılamada, araç gerek vb. nesnelere edinmede izlenilen yolların doğal farklılıkları Çepnileri de etkilemiştir. Mülk edinme, mülklenme duygusunun yerleşik yaşamda, belirli bir toprağa bağlı insandaki durumu

¹⁹ Faruk Sümer, 1980, **Oğuzlar (Türkmenler)**, ss. 327 - 335.

²⁰ Baha Said Bey, 2006, **Türkiye'de Alevî-Bektaşî, Ahî ve Nusayrî Zümreleri**, Haz. İsmail Görkem, İstanbul, Kitabevi Yay., ss. 216-222.

²¹ Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler)**, ss. 327 - 335.

²² Değerli öğretim üyesi , arkadaşım , arkeolog Prof. Dr. Recep Meriç'le, Çepniler üstüne söyleşirken, 1898-1910 yılları arasında, Ege Bölgesinin ve adaların jeolojik yapılarını araştırıran ünlü coğrafyacı-jeolog Dr. A. Philippson'un, **Reisen und Forschungen im westlichen Kleinasien-I-IV-** (1910,1911) adlı kitabında, satırasarı notlarında, göçer ve yarı yerleşik Çepnilere ilişkin ilginç gözlemlerinin, izlenimlerinin olduğunu söyleyince, kendisinden rica edip bu değerlendirmeleri benim için çevirmesini, aktarmasını istedim. Çepnilerin yaşamına ilişkin, 100 yıl öncesinin notlarını burada özetlerken beni ilginç bir kaynakla tanıştıran arkadaşıma teşekkür ediyorum. Dr. A. Philippson'un, Çepnilerle (Çetmilerle) ilk kez Bergama Bakırçay vadisinde, Menteşler dağındaki Karaçam ile Yayladağ yöresinde Büyükoba köyünde karşılaştığını öğreniyoruz. Daha çok göçer, kısmen de yarı yerleşik yaşayan, konuksevlikleriyle kendilerine özgü bir yaşamlarının oluşlarını vurguladığı Çepnileri, daha çok Mongoloid tipli, (kentli / sünnî) Türkler tarafından, Kızılbaşlardan bile daha çok aşağılanan, deve yetiştiriciliği, kervan sürücülüğü ve hayvan hırsızlığı yaparak geçinen bir boy olarak değerlendirir. Bu değerlendirmeleri içinde, doğruluğunu yanlışlığını bilemem, ama çevrelerinde Çepnilerin hırsızlıklarından şüphe edilir yargısına, onlarla uzun süre birlikte olmanın gözlemleriyle Bergama civarındaki Çepnilerin, büyük bir olasılıkla Ayvalık'tan kimi kaçak eşyaları alıp iç bölgelere taşıdıklarını, kaçakçılık yaptıklarından şüphelendiği bilgisini de ekler...(Bkz. a.g.y. , ss. 73, 80, 84, 95, 104...)

ile göçerlerin mülk edinme anlayışlarının araştırılmasının, duygu ve düşünce yönünden karşılaştırılmasının ilginç sonuçlar yaratacağına inanıyorum.

Özellikle alevi olan Çepniler, göçerlikten yerleşik düzene geçmeye zorlandıkları dönemlerde, yerleşik yaşama geçme, yerleştirildikleri yerlerdeki sorunlarla boğuşma yanında, devlet yönetimindeki sünni yöneticilerin, alevi-sünni düşmanlığını körükleyen tutumlarıyla da kaçmışlar, saklanmışlar, korunmak amacıyla gizlenmeye uygun yerleşim yerleri bulmuşlar / kurmuşlar ve kapalı bir toplum yapısı içinde yaşamaya çalışmışlardır. İşte sünni anlayışca dışlanma, izlenme, yakalanma korkusu, korunma duygusu, Çepnilerin “*dilce*”lerinin, özel dillerinin doğuşunda belirleyici olmuştur. Burada Çepni “*dilce*”sinin doğuşu üstüne, bir uçboyu olan Çepnilerin koşullar gereği savaşçı oluşlarını, orduların önünde yer alarak öncü akınlar düzenlediklerini, talan yaptıklarını, geçimlerini çoğunlukla çalıp çırparak, yol keserek sağladıkları gerçeğini düşünüp kendi aralarında toplumsal koşullarının sonucuyla bu gizli dili “*dilce*”yi oluşturduklarını düşünmeliyiz. Bu etmenlerin, özellikle de dinsel kavramları karşılayan sözcüklerin, “*dilce*”deki varlığının gizli dilin doğuşunda önemli bir belirleyici öge ve gerekçe olduğunu düşündüğümü belirtmeliyim.

1978’de Çepnidere’ye gidişimde, karşıdan, uzaktan, köyün görünmeyişi, o gün, muhtar olan arkadaşım Sami Akyol’un korunma, savunma içgüdüleriyle söyledikleri benim için önemliydi...Peki ya bugün? Durum değişmiş miydi? Çepniderelilerin göçerlikten yerleşik yaşama geçişleri üstüne, yaşadıkları sıkıntılar üstüne neler biliyoruz?...Değişimin hızlandığı toplumsal yapımızda biraz tanımaya çalıştığım Çepnidereliler ve “*dilce*”leri bugün ne durumdaydı ?

Çepnidere Köyü’nde İlk Derleme Çalışmam ve 30 Yıl Sonrası :

İlk derleme çalışmamı, 1978 yılı yazında, Turgutlu (Manisa) ilçesinin 3 km. güneyinde, neredeyse birbirine bitişik, **Çepnidere** ile **Çepnibektaş**, **Sarıçalı** ve **Hamzababa** köylerinde yaptım. Derlediğim 87 sözcük ile tümcelerde kullanım örneklerini, Ekim 1979’da, İzmir’de, **Dönemeç** dergisinde yayımladım.²³

²³ Efdal Sevinçli, 1979, “*Özel Bir Dil : Çepni Dili*”, İzmir, **Dönemeç**, Ekim, sayı : 27, ss.4-8.

Bu araştırmayı, Turgutlu ortaokulundan sınıf arkadaşım olarak beni tanıyıp konuşan, 1978’de köy muhtarı olan Sami Yılmaz’a borçluyum. Çalışma ve ilgi alanım gereği okuyup öğrendiğim **“erniş dili”** araştırmamı, kaynak kişi olarak onun tanıştırdığı Çepnidereli Veli Çevik (65) ve Hasan Çakır (67) ile konuşarak gerçekleştirdim. Derlediğim / öğrendiğim sözcükleri, **Çepnibektaş, Sarıçalı ve Hamzababa**’da söyleştiğim köylülere de sorarak denetleyip düzenledim. Kaynak kişilerimden yaptığım sözcük derleme çalışması sırasında, öncelikle bu dilin doğuş / var oluş gerekçelerini, bu dili konuşanların görüşleriyle belirledim. Bu özel dilin doğuşuna neden olan gerekçelerini kendilerine sorduğumda aldığım yanıt, özel dil kavramının gereklerini içeriyordu. Amaçları , kendileri dışında kalan kişilerin , yabancıların , **“boz”**ların , **“erniş”**lerin yaptıklarını , yapacaklarını , düşündüklerini anlamamasıydı

Derleme için Çepnidere’ye gittiğimde, yıllar önce, Turgutlu’da bana, anlatılan Çepnilerle, Çepni sözcüğünün belleğimde yarattığı değerlerle, tanıdığım Çepniler farklıydı.**“Çepniyi gördün mü çapayı sakla”** diyen büyüklerimin söyledikleriyle, gözlemlerim hiç uymuyordu. Gecenin bir yarısında, sergiden üzümleri, tütün tarlasındaki çardağın bitişiğinden balyalanmış tütünlerimizi, damlardan atları, inekleri **“aparan”** Çepniler bunlar olamazdı. Açık açık bunları da konuştuk, dede ziyaretlerini de, **“ayin-i cem”** törenlerini de...

Tek tek bildikleri, kullandıkları, **“sırrî söz”**leri örnekleyerek teybime kaydettiğim günlerde **Çepnidere**, çok fakir bir köydü...Köye ulaşan yolun sonuna değin köyü göremezdiniz...Bir gizlenme, saklanma isteği yerleşim dilinde gizliydi adeta...Bir vadinin içinde, birbirine bitişik bir düzende yanaşmış, yıkık dökük sekiz on evden oluşan bir köydü **Çepnidere**...**Çepnibektaş** ile **Sarıçalı** bir köy bile değillerdi...**Hamzababa** ise bir Türkmen kocasının / yatırımın türbesiyle bilinen, alevisinin, sünnisinin gittiği bir **“ziyaretgâh”**dı...Bugün de öyle...

2007 yazında, **Çepnidere**’ye gittiğim gün, daha önceden tanışıp konuştuğumuz Çepnidereli Ali Onuk ile söyleşimiz **“dilce”** üstüne döndü. Onuk,**“dilce”**nin bugün artık unutulmakta olduğunu, oğlu Deniz Onuk’un (24 yaşında) yaşadığı bir örnekle anlattı : Deniz, askerdeyken, Çepni olduğunu öğrenen komutanı yüzbaşının, kendisine, **“Deniz, sen erniş/ç misin?”** diye sorunca şaşırıldığını, **“erniş/ç”** sözcüğünü bilemediğini, yüzbaşısının da **“bu sözcüğü babana sor”** deyince, babasını telefonla arayıp **“erniş”**i sorduğunu, Ali Onuk da

oğluna, “**erniş/ç**” sözcüğünün, Çepnilerin kendi aralarında kullandıkları “**çepni dilcesi**”nde “**alevi**” anlamına geldiğini, alevi olmayanların yanında alevilerin birbirlerini tanımalarına yaradığını anlatmış. Deniz’in, “**erniş**” sözcüğünün anlamının kendisinden öğrendiğini söylerken artık gençlerin çoğunun “**çepni dilcesi**”ni bilmediklerini, öğrenim ve çalışma koşulları nedeniyle köyden koştuklarını, oğlu Deniz’in de İzmir’de ünlü bir otelde şef garson olarak çalıştığını vurgularken artık “**ayîn-i cem**” için “**örülü**” deme gereğini duymadıklarını da eklemeyi unutmadı. A. Onuk’la başlayan söyleşi, bu çalışmayı yaratan sorularımı yerli yerine oturttu... Bu örnek, “**dilce**”nin, Çepni gençleri arasında artık kullanılmadığını, unutulduğunu bize gösteriyor. Bugün, -benim 1978’de, çok basit bir araştırmayla derlediğim- “**Çepni dilcesi / Çepni dili**” ne durumdaydı? Yapılacak sorgulamada, acaba yeni sözcükler saptayabilir miydim? Ali Onuk’un ailesiyle, yakın arkadaşlarıyla, daha çok hafta sonları, Şubat 2008’e dek aralıklarla görüştük.

Ali Onuk (53 yaşında-Lise), anne, Yıldız Onuk (47 yaşında-İlkokul), babaanne Döndü Onuk (86 yaşında-Okuma yazma bilmiyor), kızkardeş Ümit Onuk (50 yaşında-İlkokul) ve yakın arkadaşları, kahveci / çiftçi Fevzi Olgun (53 yaşında-Ortaokul) ile “**sırrî söz**”leri, elimdeki derlememdeki sözcükleri, tümceleri anımsatarak “**sorguladım**”. Eski tanışlarımı, Veli Çevik ile Hasan Çakır’ı sordum. Döndü nine, onların öldüklerini söyledi. Arkadaşım Sami Aksoy’un da daha çok Turgutlu’da yaşadığını öğrendim... Söyleşi sırasında, Ali Onuk, 10 yıldır, İzmir’de (Altındağ semtinde) oturduklarını, çevrelerinde çok az kişinin, alevi olduklarını bildiğini, hâlâ alevi olduklarını söylemeye İzmir’de de çekindiklerini, -özellikle eşi Yıldız Onuk ısrarla vurgulayarak- söyledi... Köydeki bağları ve tarlaları nedeniyle yaz gelince, İzmir’den çok **Çepnidere**’de yaşadıklarını, babaanne ile kızkardeşin, kahveci Fevzi Olgun’un ise sürekli köyde oturdularını öğrendim...

Aradan 30 yılı yakın bir zaman geçmişti. Ülkemizin son 30 yılda yaşadığı toplumsal değişimlere koşut olarak bu köyler de değişti. **Çepnidere**’de, Diyanet İşlerinin yaptırdığı, köylülerin çok azının kullandığı cami dışında gözle görünen, köy yolunun iki tarafındaki yeni evlerle oluşan mimari değişime koşut tütünü bırakıp yıllardır bağcılık ve şarapçılıkla geçinen köylüler, daha çok üzüm, daha çok şarap üretir olmuşlardı. **Çepnibektaş** ve **Sarıçalı** da benzer değişimleri yaşıyordu. Çiçekçilik, meyvecilik, şarapçılık bu bölgede artık yeni iş alanlarıydı. Fabrikalarda, tarlalarda işgücüyle para kazanan köylüler, şimdi kendi ürünlerini yaratmanın uğraşı içindeler. Ekonomik dengelerdeki değişim, bütün sıkıntılarına karşın köye

ve köylüye yeni bir yaşam biçimi getirmişti. Bu hemen herkesin gördüğü, bildiği bir değişimdi. İşte bu değişimde **“Çepni dilcesi”** ne durumdaydı? Kafamı kurcalayan bu soruyla söyleşilerimize başlayınca, 1978’deki derlemelerimi yineleyerek, eski günleri düşünüp kimi kez kendileriyle alay ederek dile gelen, anımsanan, hiç duymadığım yeni sözcüklerle de karşılaştım. Gerçekte bu sözcüklerin çoğunu bugün kendileri de kullanmadıkları için **“dilce”**den uzaklaştıklarını açıkça söylüyorlardı. **“Dilce”**nin durumunu yeniden sorgularken 2000 yılından beri derlemeye çalıştığım ve yıllar öncesinden derlenen **“Palleci / Bakırcı Dili”** sözcüklerini de konuşma aralarında, A.Caferoğlu’nun makalesinin adından gelen birlikteliğin etkisiyle, kaynak kişilere sordum...**“Mutaf”** ve **“Yalım”** sözcüklerini duyduklarını söylediler..Ancak iki dildeki anlamlar birbirini tutmuyordu..Bu sonuç, iki gizli dilin kaynaklarının ayrılığını ve gizli dil oluşturma mantığını göstermesi açısından ilginçti...Ayrıca Ali Onuk, bu söyleşiler sırasında, Çepniderelilerin dilcesiyle, Balıkesir ve Bergama Çepnilerinin dilcelerinin arasında farklılıklar olduğunu söylerken dil araştırmalarının güçlüğünü de bizlere bir kez daha anımsatıyordu !...Kesin sözcük sayısını belirleyemediğimiz **“Çepni dilcesi”**ndeki sözcüklerin, çoğunlukla yiyeceklere bağlı, yaşamayı kolaylaştıracak araçları, gereçleri ve belirli gereksinimleri karşıladığını görürüz. Elde edebildiğim sözcükleri ve tümceleri okuyanların da bu özel dilin, yukarıdaki gerekçelerin ürünü olduklarını göreceklarine inanıyorum.

Çepniler, **“sırrı dil”**lerini / gizli dillerini, yapacaklarının, düşündüklerinin bilinmemesinde neden kullanıyorlardı? Aslında **“dilce”**nin varlığı, ekonomik ve dinsel yapılarına dayanıyordu. Öncelikle bu dili, 1-Yaşamak, geçimlerini, gereksinmelerini karşılamak, 2- Dinsel inanışları nedeniyle koru-n-mak, sakla-n-mak amacıyla, gizle-n-mek gerekçelerinin ortaya çıktığı durumlarda kullandıklarını, gördüğüm bütün kaynak kişiler özellikle belirttiler. Bugün gençler **“dilce”**den yaşamları nedeniyle hızla uzaklaşsalar da - bence- hâlâ, 50-60 yaş üstündeki Çepnilerin, saklama gereğini duydukları inanışlarını, sakınarak, saklanarak yaptıkları dinsel törenlerini, sünnilerin yanında birbirlerine gizlice duyurabilmek için bu dili, bir refleks davranış olarak bugün de kullandıklarına inanıyorum. Koşullar ne denli değişirse değişsin, derlemeci olarak onlara ne denli yakın ve inandırıcı olsam da aramızda hâlâ duvarlar var! Çünkü ben bir **“boz”**um, onlar**“erniş”**. **“Ceğe”**lerinde oturup konuşsak da ben Kasabalı, sünni bir **“manış”**ım! Onların gözünde, bağlantımızı sağlayan, ortak dostlarımız, dostluklarımız, yakın töresel değerlerimiz olsa da ben bir yabancıyım!..

İlginçtir, öğrenim düzeyleri yükselen Çepniler, kendi tarihleri ve kültürleri üstüne yoğun bilgileriyle beni şaşırttılar..Özellikle Ali Onuk, ülkemizin siyasal, toplumsal yapısına ilişkin ilginç gözlemlerde, değerlendirmelerde bulunurken tarihleri üstüne neredeyse benim okuduğum kitapların çoğunu biliyordu. Turgutlu Çepnilerinin, bu bölgeye gelmeden önce nerelerde yaşadıkları, kimlerle ilişkilerinin oldukları üstüne yoğun bilgiye sahip...Örneğin, bugün Anadolunun bir çok yerinde yaşayan Çepnilerin yerleşim düzenlerinden, Ege bölgesinde, Manisa, Turgutlu, Akhisar, Soma, İzmir, Bergama, Balıkesir, Söke, Aydın vb. yerlerde yaşayan “alevi” Çepnilerin, 17. yüzyılda buraya gelen "**Başım-Kızdılu**" Çepnileriyle 18.yüzyılda gelen "**Kantemir**" Çepnilerinden olduklarını Ali Onuk anlatırken Kantemir Çepnilerinin, Suriye'nin Rakka Bölgesine zorla iskan edilip iki kez kaçtıklarını, bir daha eski yerlerine dönmediklerini, Sarıbeyli / Araplı köylülerinin de Rakka "**kaçgun**" Halep Türkmenleri olduklarını, aynı boydan olmasalar da yakınlıklarını “bir soğan zarının” ayırdığını vurgularken doğrusu şaşırmıştım.²⁴ Hele Güney Anadolu, Antep, Halep yöresi Türkmenlerinin dillerindeki kalıntıların, Arapça'dan gelen sözcüklerin bugün "**dilce**"lerinde yaşadığını, "**moy**"un, "**sitgin**"in Arapça olduğunu söyleyişi çok hoşuma gitti...Söke, Balıkesir, Bergama'daki Çepnilerle görüştüklerini söylemesi benim için önemli, ilginç bir bilgiydi...

Bu bilgilenme sürecinde kitap okumanın yanında izledikleri “**özel**” televizyon kanalları, inançlarına dönük bilgiler verirken tarihsel, toplumsal bilgileri de aktarıyor. İletişimi sağlayan bilgi ağı, radyodan televizyona, telefonda bilgisunara değin onların çocuklarının da ellerinin altında. Öğrenim düzeyinin yükselmesi, dedeyle görüşüp askere gidince okuma yazma öğrenme, bilgilenme sürecini çoktan aştı. Çepnidereliler çocuklarının artık liseli oluşlarıyla değil üniversiteli oluşlarıyla övünüyorlar. Doğal olarak bu süreçte, temelleri yüzyıllar öncesinden gelen belirli korkuları, ürküntüleri hâlâ yaşasalar da teknolojik devrimle onlar da ister istemez değiştiler. Alevi kültürü üstüne yapılan yayınlara, günümüzde yayımlanan kitap sayısındaki çokluğa bakarak, örneğin sadece **Buyruk** vb. kitapların ortalıkta dolaştığı 1970’li yılların başındaki yayın cıvınlığını düşününce, artık okuyan, yüksek öğrenim gören aleviler, Çepnidereliler, “**terbiye**”adına köylerine gelen “**dede**”lerini de değiştiriyorlar! Özel televizyon kanallarından ve bilgisunarlardaki sitelerden akan bilgiler, yaratılan bilgi kirliliğine karşın öğrenme yollarının çeşitlenmesinde de önemli bir paya sahip artık...

²⁴ Cengiz Orhonlu, 1987, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskânı**, İstanbul, Eren Yayınları, s. 95.

Yüzyıllardır nice soyla, boyla kaynaşıp eriyen, Türkçe'nin yurdunda yeniden biçimlenerek yaşayan sözcüklerin peşine düşmenin ne denli zor olduğunu, örneğin A. Caferoğlu'nun Muğla yöresindeki derlemelerinde Nogayca sözcüklerle karşılaşmasını anımsayıp Anadolu'ya bin yıl önce Bizansların paralı askerleri olarak gelen Peçeneklerin, Kumanların, Nogayların, Saruhanlıların ataları²⁵ olduğu düşünülen Kıpçaklarla Haçlı savaşları süresince Anadolu'da harman olan nice dilin artıklarını bugünün Türkçesinde bulmak çok güç..Hele yazılı kaynaklara geçmemiş, günlük dilde, konuşma dilinde sürekli değişime açık bir biçimlemeyle yaşamaya çalışan gizli dillerin söz kaynaklarını bulmak, çözümlenmek neredeyse olanaksız...Bir de Türkçe'nin, Osmanlı İmparator-luğunda ulaştığı kullanım alanlarıyla etkilediği, etkilendiği dillerin / kültürlerin çokluğuyla oluşan söz dağarcığının ölçünlü dilimize ve gizli dillere yansımalarını ayırıştırmak ancak çok yönlü dilbilim araştırmalarıyla olanaklı. Peki ne yapmalıyız ? “**Büyük Birader**”in dili, “**Yenikonuş**”un değişmez baskılı “**sözlüğü**” ve “**ördekdil**”²⁶ dünyamıza egemen olmadan son bir hızla, derlemelerimizi bitirmeliyiz !...

Çepni Dilcesi Ne Olacak ?

Çalışmama yardımcı olan Çepnilerin toplumsal yapılarındaki değişim, “**dilce**”yi doğrudan etkiliyor...**Çepnidere** köylüleri (**Çepnibektaş ve Sarıçalı** da), artık Turgutlu'nun, Kemalpaşa'nın dışına açıldılar. Yaşanan ekonomik değişimle birlikte çocuklarını okutan köylülerin, İzmir vb. büyük kentlerle yoğun bir biçimde bağlantıları var...Oğulları, kızları, torunları öğrenimleri, işleri nedeniyle hızla köylerinden kopuyorlar...Köye bağlı ortak yaşamın, kapalı bir ekonominin ve toplumsal yaşamın dayatmalarından hızla uzaklaşıyorlar...Köyde yaşlı nüfusun arttığı, ekonomik koşulların değişimiyle topraklarını işleyerek yaşayanların bile Turgutlu'da, İzmir'de evlerinin olduğunu görüyoruz...Yukarıda da vurguladığım gibi, artık dinsel inanışları açısından salt “**dede**”ye,“**çülepen**”e bağlı değiller.Dinsel inanışları açısından çok kapalı bir gizliliği yaşamıyorlar belki...Bir dönem gizliliği vurgulayan, belirleyen sözcüklerin kimilerini yine kullanıyorlar fakat bunların eski güçlerinde olmadıklarını vurgulayarak, “**örülü**”ye “**erniş**”lerin kendiliğinden katıldıklarını bilerek özel bir gizlenme çabası içine girmiyorlar...Dinsel açıdan özgür bireylerin davranış biçimlerini sergilediklerini, inanışlarının tanrı ile kendi aralarında bir ilişki olduğunu

²⁵ S. Divitçioğlu, y.a.g.m. , ss.47-56.

²⁶ George Orwell, 2006, **Bin Dokuz Yüz Seksen Dört**, çev. : Nuran Akgören, İstanbul , Can Yayınları , ss.50-54.

vurgulamayı da unutmuyorlar...Çepnidere, 1978'in Çepnideresi değil...Artık tuğla fabrikalarında, konserve fabrikalarında çalışanlardan çok kendi işini yapan, tütün ekiminden vazgeçip yoğun bir biçimde şaraplık üzüm yetiştiren, çiçekçilik, seracılık yapanların yanında, köydeki traktörlerin, otomobillerin sayısal çokluğu, kolayca gözlemlenen bir varsılığın somut belirtileri. Elbette yeni koşulların yakınmaları, ekonomik sıkıntıları da konuşmalarımızda dile getirilse de görüştüğüm, konuştuğum köylüler, koşullarının değişimini açıklıkla söylüyorlar...Bu değişim doğal olarak *“dilce”*yi de etkiliyor.

2007 yılından beri yararlandığım kaynak kişilerin oğulları, kızları, torunları ve köyde tanışıp görüştüğüm gençler, sorduğum kimi sözcükleri bilseler de çoğu, bu sözcükleri ilk kez duyduklarını, *“dilce”*yi bilmediklerini, annelerinin, babalarının da bu dili, bu sözcükleri artık kullanmadıklarını belirttiler. Hatta kimi sözcükleri, *“sitgin”*i, *“silik”*i kullanırlarken *“dilce”*nin işlevinin tükendiğini gösteren alaysı bir söylem içindeydiler.

*“Çepni dilcesi”*nin sözcüklerinin bir bölümünün, az önce de vurguladığım gibi, günlük yaşamı sürdürmeye yönelik, göçerlik günlerinden kalma bir alışkanlığa dayandığını düşündüğüm, gizlice alma, çalıp çırpma, yürütme anlamlarını karşıladığını görürüz. Bugün Çepnidereliler, kendilerine *“hırsız”* denilmesine çok üzülüyorlar. Bir dönem, *“uğru işi / uğur işi”* sayıp adeta kutsadıkları, bir erkeğin erkekliğinin, becerisinin göstergesi olan çalıp çırpma, görmeden alma, satıp geçinme alışkanlığı, ekonomik koşullarındaki değişime bağlı olarak büyük bir çoğunluğun artık yapmadıklarını bildiğimiz bir eylem olsa da Turgutlu'da, Manisa'da, Kemalpaşa'da, İzmir'de -özellikle de esnaf arasında-, Çepni sözcüğü, kişilere *“hırsız”* kavramını çağrıştırıyor, anımsatı-yorsa, nedenleri ve açıklaması ne olursa olsun, yukarıda sıraladığım gerekçelerin sonucunda oluşan bir alışkanlığın da hâlâ sürdüğünü gösteriyor.

*“Çepni dilcesi”*nin sözcüklerini incelediğimizde, örneğin argodaki hırsızlık sözcükleri gibi çok değişik dil kaynaklarından toplanmadığını, sürekli değişmediğini, yenilenmediğini, kimi bölgelerde, ağızlarda yaşayan, Türkçemizin gizlerini saklayan sözcüklerin yanında, özellikle ilişki kurdukları, birlikte yaşadıkları farklı toplulukların dillerinden, Arapça'dan gelme sözcüklerin varlığını da kolayca görürüz. Bugüne değin yapılan derlemelerle birlikte burada oluşturmaya çalıştığım *Çepni Dilcesi Sözlüğü*'nde, özellikle yerel dilde, ağız niteliği gösteren kimi sözcüklerin derlemecilerce *“gizli dil”* ürünü olarak değerlendirildiğini de

görüyoruz. Günümüzde, Çepni **“dilce”**sinde hızlı bir değişimden çok bir durgunluk, anlamsal açıdan daralma ve hızla unutulma söz konusudur. Yaşayan dillerin sözcüklerinin çoğunda gözlenen anlam değişmelerinin, ses / biçim değişmelerinin yanında, **“Çepni dilcesi”** sözcüklerinde unutulmuşluğun etkisiyle, biçimsel olarak, yanlış söyleyerek bozmanın, bozulmanın da yaşandığını belirtmeliyim.

Türkçe'nin kaynakları açısından bugün, artık yok olma sürecine giren bir gizli dil örneği olarak **“Çepni dilcesi”** ile yeniden ilgilenirken, ülkemizdeki gizli dilleri konuşan toplulukları araştırıp değerlendirmekte geç kaldığımızı görmek insana acı veriyor...Özlenen, bu **“dilce”**yi kullanan, bütün Çepni köylerini kapsayan, geniş bir alan araştırmasının gecikmeden yapılması...İletişim çağı, hızla **“sırrı dil”**i kullanımdan düşürüyor...düşürdü de...**“ayîn-i cem”** için, geçimini sağlamak için gizli dile, **“dilce”**ye Çepniler artık gereksinim duymamaya başladılar...Teknolojiyle ve özgürlükle büyüyen iletişim çağı, günümüzde kendi **“gizli”** dilini, dillerini yaratıyor...insanı değiştiriyor, yeniden biçimliyor..Korkum, George Orwell'ın dediği gibi **“Savaş Barıştır / Özgürlük Köleliktir / Bilgisizlik Kuvvettir”**²⁷ savsözünün egemen olduğu “ördek dili”ne hızla yaklaşıyor olmamız...

Sonsöz Yerine...

Bugüne değin yapılan derlemeleri de birleştirerek çalışmaya eklediğim **“Çepni Dili / Çepni Dilcesi Sözlüğü”** ve konuşma örnekleri, sayısal anlamda bir artışı içerse de derlemenin güçlüğüyle açıklayacağım koşulların ürünü olan, **“dilce”**de olmayacağına inandığım sözcükler yine de önümüzde duruyor!..Doğrusu bu sözlük denemesindeki kimi sözcükleri okuyunca, bir gizli dilin sözcüğü olmaktan çok yöresel sözcükler olduğunu hemen hepimiz görüyoruz. Tarama ve Derleme Sözlüğü tanıklı sözcükler bence bu açıdan önemli kanıtlar olarak önümüzde duruyor...

Ancak burada ilginç olan, dizindeki bir çok sözcüğe, Çepnilerin yeni anlamlar yüklemeleri... Kendi aralarında anlaşmak için, okuma yazma bilmeyen bu güzel insanların, özel bir iletişim yolunu, bir **“yapma dil”**²⁸ oluşturmanın yöntemini bulmaları!..Varlıkları nerede tükenecek bilmiyorum, toplumbilimsel açıdan yeni çalışmaları yapacak zamanımız var mı diye sormadan edemiyorum, fakat gizli dillerin varlığı, bugün sorularımızın karşılıklarının

²⁷ y.a.g.y., s.31.

²⁸ Mustafa Koç, 2005, **Bâleybelen / Muhyî-i Gülşenî / İlk Yapma Dil**, İstanbul, Klasik Yayınları, ss.V-VIII, 57-59.

salt dilbilimle açıklanamayacağını da bize gösteriyor...Yine ağız niteliğinde, söyleyiş ayrımlarına dayanan kimi sözcükler de yeni anlamlarıyla bu dizinde yer alırken dilimizin varsıllığının kanıtı olan **Derleme Sözlüğü**'nü oluşturmanın ne denli güç olduğunu bir kez daha görüyoruz...

Çocukluğumda hiç duymadığım sözcükleri kullanarak beni şaşırtan, Ağustoslu (Karaferya), bir Rumeli Türkmeni olan babaannemi, burada sevgiyle anıp sizin de bildiğinize inandığım sözcükleriyle sözlerimi / yazımı noktalıyorum : **“a benim gevik ağızlı kuzum, baksana bi...aldığın et, mas mas kokuyor..a benim keleş kızanım...öğrenemedin...ne derler...bilmen mi...te böyle....Pay çanağına pay koyarlar...”**

KAYNAKÇA

Akpınar, T. , 2003, **Türk Kültür Tarihinden Esintiler**, İstanbul, Kitabevi Yayınları.

Aksan, D. , 1975, “*Anadili*”, Ankara, **Türk Dili Dergisi**, sayı: 285, ss.423-434.

Aksan, Doğan 1977, **Her Yönüyle Dil**, c. I, Ankara, T.D.K. Yay. .

Aktunç, Hulki, 1998, **Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü**, İstanbul, YKB Yayınları.

Arslan , Mehmet , 2004, **Argo Kitabı**, İstanbul, Kitabevi Yayınları .

Baha Said Bey, 2006, **Türkiye’de Alevî-Bektaşî, Ahî ve Nusayrî Zümreleri**, Haz. İ. Görkem, İstanbul, Kitabevi Yay.

Caferoğlu, Ahmet (Prof.Dr.), 1954, “*Pallacı, Tahtacı ve Çepni Dillerine Dair*”, İstanbul, **Türkiyat Mecmuası**, c. XI, İst. Ün. Ed. Fak. Yay., ss. 41-56.

Caferoğlu, Ahmet (Prof.Dr.), 1952, “*Erkilet Çerçilerinin Argosu ‘Dilce’*”, **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, c. IV, Mayıs , ss. 334-344.

Caferoğlu, Ahmet (Prof.Dr.), 1953, “*Anadolu Abdallarının Gizli Dillerinden Bir İki Örnek*”, **Fuat Köprülü Armağanı**, İstanbul, D.T.C.F. Yay, ss. 77-79.

Demir, Nurettin, 2002, “*Türkiye’de Özel Diller*”, **Yeni Türkiye, Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı-I**, Ocak - Şubat 2002, No 43, ss. 422-428.

Derleme Sözlüğü-I-XII-,1963-1982, Ankara, TDK Yayınları.

Divitçioğlu, Sencer, 2006, “*Saruhanlı Beyliği’nin Kıpçak Kökenli Olma İhtimali (XI.-XIV.Yüzyıllar)*”, **Orta-Asya Türk Tarihi Üzerüne Altı Çalışma**, Ankara, İmge Kitabevi, ss.47-56.

Eco, Umberto, 1995, **Avrupa Kültüründe Kusursuz Dil Arayışı**, çev. : Kemal Atakay, Literatür Yayıncılık.

Eroğlu, Zekâî, 1939, **Muğla Tarihi**, İzmir, Marifet Basımevi.

Ersoylu, Halil , 2004, **Türk Argosu Üzerinde İncelemeler**, İstanbul, L&M Yayınları.

Günşen, Ahmet, 2007, “*Gizli Dil Açısından Alevilik – Bektaşilik Erkân ve Deyimlerine Bir Bakış*”, **Türkoloji Araştırmaları**, sayı : 2 , ss. 328-350.

Kadıoğlu, İsmail Hakkı , 1935, **Çepniler Balıkesir’de**, Balıkesir, Vilâyet Matbaası.

Kara, İsmail, 2001, **Güneyce-Rize Sözlüğü**, İstanbul, Dergâh Yayınları .

Kaymaz, Zeki (Doç. Dr.), 2003, **Türkiye’deki Gizli Diller Üzerine Bir Araştırma**, İzmir, Ege Ün. Basımevi.

Koç, Mustafa, 2005, **Bâleybelen / Muhyî-i Gülşenî / İlk Yapma Dil**, İstanbul, Klasik Yayınları.

Orhonlu, Cengiz , 1987, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskânı**, İstanbul, Eren Yayınları.

Orwell, George, 2006, **Bin Dokuz Yüz Seksen Dört**, çev. : Nuran Akgören, İstanbul , Can Yayınları.

Philippson, Dr. Alfred, 1910,1911, **Reisen und Forschungen im westlichen Kleinasien -I-V.**

Rita Monaldi - Francesco Sorti, 2006, **Secretum**, çev. : Eren Yücesan Cendey, İstanbul, YKB Yayınları.

Sevinçli, Efdal, 1979, “*Özel Bir Dil : Çepni Dili*”, İzmir, **Dönemec**, Ekim 1979, sayı : 27, ss. 4-8.

Sümer, Faruk, **Oğuzlar (Türkmenler)**, 1980, İstanbul, Ana Yayınları.

Sümer, Faruk, 1992 , **Çepniler, Anadolu'daki Türk Yerleşmesine Önemli Rol Oynayan Bir Oğuz Boyu**, İstanbul , Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Yeni Tarama Sözlüğü, 1983, Düzenleyen : Cem Dilçin, Ankara, TDK Yayınları.

Yörükân, Yusuf Ziya, 2006, **Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar** , İstanbul, Ötüken Neşriyat A.Ş.

(H) : Kadioğlu İsmail Hakkı Akbay'ın derlediği sözcükler. / (C) : Ahmet Caferoğlu'nun derlediği sözcükler. / (S) : Efdal Sevinçli'nin derlediği sözcükler. / (K) : Zeki Kaymaz'ın derlediği sözcükler. / (A) : Turgut Akpınar'ın derlediği sözcükler. / (TS) : Tarama Sözlüğü'nde bulunan sözcükler. / (DS) : Derleme Sözlüğü'nde bulunan sözcükler.

EK-1- ÇEPNİ DİLİ / ÇEPNİ DİLCESİ SÖZLÜĞÜ

1. **Acımık** : Sigara, tütün, zeytin, acı şeylere denir.(C)(S)(K) [DS, ss. 50-52]
2. **Acı mo(u)y** : İçki, rakı, imam suyu (alaysı).(C)(S)(K)(H)
3. **Af(v)şar** : Urgan, ip.(S) [DS, s.74, 394]
4. **Ağ(k)ca koca** : Yoğurt, ayran.(S)(K)(A) [DS, s. 86, 146]
5. **A(ğ)zı gara** : Yabancı, manış, Çepni olmayan kimse.(C)(S)(K) [DS, s.118]
6. **Akçagöz** : Pamuk, yoğurt, süt, ayran.(S)
7. **Akmoy** : Süt. (S)
8. **Alamaç** : Alev, yarısı yanmış odun parçası.(H) [DS, s. 192]
9. **Aldahuna** : Çirkin. (K)(A)
10. **Apakay** : Erkek. (K)(A)
11. **Arif** : Yavaş. (S).
12. **Aydınla- / Aydınna-** : Almak, götürmek, çalmak.(C)(S)(K)
13. **Aydınlanma** : Alma (olumsuz buyruk) (S)
14. **Bakılak** : Karaçalı kozası, mazı. (H) [DS, s. 492]
15. **B(L)ingiş** : Ayakkabı.(K)(H) [DS, s. 697]
16. **Birikgin** : İctima. (H) [DS, s. 701]
17. **Boz** : Yabancı, çepni olmayan.(C)(S)(K) [DS, s.748]
18. **Cabı(u)l** : Yağ, zeytinyağı, sadeyağ, tereyağı. (H)(K)(S)(A)
19. **Cavra** : Köpek. (H)(K)(A) [DS, s. 867]
20. **Cedi** : Keçi.< Ar. Cedi.(H)(C)(S)(K)(A)
21. **Ceğ(y)e/Ciğe/Çığa/Cıva** : Ev, çadır.(H)(S)(K) [DS, s. 962]
22. **Cıngı / Çıngı** : Gözyaşı.(H)(K)[çinkı : kıvılcım,TS, s. 55.] [DS, s. 1180]
23. **Çimil** : Derin olmayan yer, sığ (H)
24. **Çiylen** : Taşlı tarla, fakir toprak. (S)
25. **Çingil** : Bakraç (S) [çinkıl, DS, s. 1182]
26. **Çitme** : Cacık.(H)(K)
27. **Çomça** : Kepçe (H) [TS, s. 59.] [DS, s. 1226]
28. **Çülepen** : Dede, şih, şeyh, hoca, musahip. (S)
29. **Dabacı** : Türk. (H)(K)
30. **Dilgöz** : İnce, geniş halkalı gök boncuk.(H) [DS, s. 1493]

31. **Dingil** : Araba, atlı araba. (S)
32. **Divit** : Büyük bıçak, kama.<Far. Devit “divit”.(H)(K)
33. **Doğru giden** : Domuz. (H)(K)
34. **Dörtlü** : Yorgan iğnesi (H)
35. **Ern(m)iş** : Çepni, alevi çepni, tanıdık, çepni topluluğu (C)(S)(K)(H)
36. **Evrans** : Yılan (H) [**evrans : ejderha, büyük yılan,TS, s. 87.] [DS, s. 1813]**
37. **Faraz** : Koyun.(K)(A)
38. **Fa(e)raz /Faris(z)/Feras(z) / Feres /Fıraz** : At, beygir.< Ar. Feres.(C)(S)(K)(H)
39. **F(V)elek** : Çocuk, sabi, torun.(H)(K)(A)
40. **Feneke** : Kardeş.(K)
41. **Fenik-i- / Fenikiyi/o** : Gıdıklamak, tavuğun gıdıklaması.(H)(K)[**DS, s. 1842**]
42. **Fıdıla-** : Taşı atar gibi yapmak, korkutmak. (H)(K) [**DS, s. 1862**]
43. **Fındık** : Silah.(H)(K)[**bkz. fındık : atılan kurşun tanesi,TS, s. 89.**]
44. **Fındıkla-** : Öldürmek. (H)(K)
45. **Fırlangıç** : Saat.(S)
46. **Fitik** : Makbuz, fitre.(H)(K) [**DS, s.1874**]
47. **G(K)abaktepe** : Namaz , namaz kılınan yer, cami. (S)
48. **G(K)alak** : Zengin.(S) [**DS, s. 1897**]
49. **G(K)ara mo(u)y** : Kahve.(C)(S)
50. **Gavra** : Köpek.(K)
51. **Geder** : Eşek, merkep, kulaklı.(H)(C)(S)(K)(A) [**DS, s. 1966**]
52. **Gerez** : İyi, güzel.(C)(S)(K)(A) [**DS, s. 2000**]
53. **G(K)evik** : Ağız. (H)(C)(S)(K)(A) [**DS, s. 2011**]
54. **G(K)evik-** : Konuşmak.(H)(C)(S)(K)
55. **G(K)evik etme** : Konuşma - buyruk -(H)(C)(S)(K)
56. **G(K)evikle-ş-** : Konuşma-k, söyle /-mek, boşboğazlık etme-k.(H)(C)(A)
57. **G(K)evikme** : Sus, konuşma. - Buyruk -(H)(S)(K)
58. **Gezzem** : Keçi. (K) [**DS, s. 2021**]
59. **G(k)ıyık** : Çuvaldız. (H)(K) [**bkz. kıyık (III): küçük çuvaldız, yorgan iğnesi, TS, s. 139.] [DS, s. 2066]**
60. **Gili Gili** : Darı, mısır. (S)
61. **Göbelek** : Mantar.(H) [**bkz. göbelek : yenilen mantar,TS, s. 139.**]

[DS, s. 2115]

62. **Gök(y)çeoğlak** : Karpuz, bostan, olgunlaşmamış meyve.(H)(S)
63. **Gölük** : Eşek, beygir, yük hayvanı.(C)(K) [bkz. **gölük: eşek, beygir gibi yük**

hayvanı,TS, s. 96.] [DS, s. 2145]

64. **Gücük** : Yumurta, makat, kış.(S) / Hayvanın terkisi, arkası, kışığı.(H)
[DS,s. 2209]
65. **Gücük işi** : Pislik, bok.(H)(S)
66. **Haca(e)r** : Diş.(H)(S)(A)
67. **Halan-** : Gelmek, girmek.(H)(C)(S)(K)
68. **Halanalım** : Dağılalım, gidelim.(S)(C)
69. **Halandır-** : Kaldırmak, kaçırmak, çalmak, alıp getirmek.(H)(C)(S)(K)
70. **Halandır** : Durma kaç.-Buyruk- (H)
71. **Harıb(f)** : Koyun, davar.(H)(S)(K)
72. **Haymı(u)r** : Erkeklik organı.(K) [DS, s. 2320]
73. **Haymırla-** : Cinsel ilişki kurmak / Haymırlarım...(H)
74. **Haymız** : Zeker, erkeklik organı.(H)
75. **Hersik(t)** : Ekmek.(H)(C)(S)(K)(A) [DS, s. 2348]
76. **Hersit mezle-** : Ekmek yemek. (K)
77. **Ho(u)nta** : Buğday, ekin.<Ar.Hinta.(H)(S)(K) [DS, hint : arpa, s. 2366]
78. **Hoşdur / Höştür** : Deve.< Far.Üştür.(H)(C)(S)(K)
79. **Hökél** : Sığır, öküz, inek. (H)(C)(S)(A) [DS, s. 2429]
80. **Huras** : Ot. (K)(A)
81. **Iraç** : Sağdıç.(K)
82. **İtağı / İteği** : Sofra altı, bazlama hazırlarken üstüne konan özel dokulu kalın

dokuma, bez.(H)(S)[DS, s. 2566]

83. **Kara moy / Gara moy** : Kahve.(H)(K) [DS , s. 2651]
84. **Karamuk** : Kahve, zeytin.(H)[bkz. **karamuk : tarlada buğday aralarında biten,**

anasona benzer söbüce siyah ve acı bir tohum ; bir tür yaban eriği ,TS, ss.

126-127.]

85. **Karasulak** : Verimsiz, bataklık olan tarla. (S) [DS, s. 2653]

86. **Kaya** : Yumurta, yumurtlamak.(K)(A)
87. **Kellebaş** : Memur, devlet hizmetlerinde çalışan kişi.(C)(S)(K)
88. **Kellesi büyük** : Zengin, patron, memur.(H)(S)(K) [DS, s. 2734]
89. **Kellesi gocaman manış** : Zengin, varlıklı kimse.(C)(S)
90. **Kepir** : Güzel, verimli (tarla).(H)(S) [DS, s. 2749]
91. **Kepir** : Kesat, verimsiz, kötü (tarla) ; ufak tefek insan, tosbağa, su kaplumbağası.(S)
92. **Kesecek** : Makas.(H) [DS, s. 2760]
93. **Keski** : Makas.bıçak .(H)(S) [DS, s. 2766]
94. **Kor** : 32 adet ufak ziynet altına bir kor,64'lük bir dizi ziynet altına da 2 kor derler.(H) [DS, s.2922]
95. **Kösnü** : Köstebek (H) [DS, s.2974]
96. **Kulaklı** : Eşek.(K)
97. **Küçe** : Yıldız.(K)(A)
98. **Kül-** : Bağlamak.(H)(S) [DS, s. 3031]
99. **Kütür** : Gavur.< Ar. Küfr “dinsizlik, küfür”.(H)(K)
100. **Leva-** : Nefret etmek. (K)(A)
101. **Levna** : Çok çirkin.(K)(A)
102. **Li** : Ay.(K)(A)
103. **Lingiş** : Ayak. (S)(K)(A)[bkz. leng / ling <Fars.]
104. **Lingişi** : Ayakkabı. (C)(S)(K)
105. **Makal** : Sığır. (C)(S)(K). [DS, ss. 3107]
106. **Malamat** : Rezil, kötü durum.(S) [DS, ss. 3110-3111]
107. **Manış** : Yabancı, çepni olmayan, sünni, Türk.(H)(C)(S)(K) [DS, s. 3123]
108. **Mas** : Et. (S)(K)(A) [mas : yoğurt, DS, s. 3131]
109. **Mayla-** : Ağlamak. (A)
110. **Ma(o)yda fila** : Elbise, giysi.(K)(A)
111. **Mayıs** : Pislik.(S) [DS, s. 3140]
112. **Mayısla-n-** : Pisle-n-mek. (S) [DS, s. 3141]
113. **Meyitle-n-** : Ölmek , tüfekte öldürmek. (C)(S)(A)
114. **Meyitlenmiş** : Ölmüş.(S)
115. **Mezle-** : Yemek yemek , rakı içmek.(H)(C)(S)(K) [DS, s. 3177]
116. **Mezle** : Yemek. (S)(K)(A)

117. **Mezleyik** : Rakı içmek.(H)
118. **Mezlengiç(ş)** : Saman, yiyecek, bütün yiyecekler.(C)(S)(K)(A)
119. **Mo(u)y** : Su, içecek, yağmur, gözyaşı. < Ar. Mâ'.(C)(S)(K)(A)
120. **Moya** : Süt. (K)(A)
121. **Moyla-** : Ağlamak, gözyaşı dökmek. (S)(K)
122. **Moyla-n-** : Su dökmek, işemek, yıkanmak, su içmek.(S)
123. **Mutaf** : Sakal, bıyık. (H)(S)(K)
124. **Mutafı** : Erkek. (H)(K)
125. **Mutaf bahar** : Tütün kesesi.(K)
126. **Mutaf işi** : Saç, sakal, bıyık, kıl, yün.(K)
127. **Nar** : Ateş.(S)
128. **Narlık** : Ateş, güneş.< Far.Nâr. (H)(C)(S)(K)(A)
129. **Nişter** : Çakı, bıçak.< Far. Neşter. (H)(K)
130. **Nu(f)har / Nuvar** : Göz. (H)(S)(K)(A)
131. **No(f)h(v)arla-/Nufarla-/Nuhurla** : Gözlemek, tarassut etmek, görmek, bulmak.(C)(S)(K)(A)
132. **Nuhatlama** : Gizle, sakla, gösterme! (K)
133. **Nuhlat** : Gizlemek, saklamak, göstermemek (C)
134. **Nuhlat-** : Gizletmek, göstermemek, gizlemek, saklamak.(C)(K)
135. **Nuhlatma** : Gizle, sakla, gösterme.(C)
136. **Nünü** : Eczahanelerde bulunan mukavva kaşe kutular.(K)[**DS, ss. 3257]**
137. **Örgükaya** : Ev, samanlık, dam.(K)(A)
138. **Örülü** : Ayîn-i cem, alevilerin dinsel töreni, topluluk (S) [**bkz. örü turmak**
/ turuşmak : Ayağa kalkmak, birlikte ayağa kalkmak,TS, s.169.][DS, s. 3351]
139. **Ötekisi** : Sağdıç.(K) [**DS, s. 3357]**
140. **Payıkla-** : Ellemek, örtmek.(C)(S)(K)
141. **Paylı(h)k** : El. (H)(C)(S)(K)(A) [**DS, s. 3415]**
142. **Paylı(h)kla-** : Çalmak, çarpmak, araklamak, görmeden almak, zorla almak.
Bkz.<Far. Pây.(C)(S)(K)(A)
143. **Pirim** : Çürük, bere.(H)(K) [**DS, s. 3458]**

144. **Pirzat** : Boşboğazlık etme.(H)
145. **Pisuk** : Kedi.(H)(K)[**pisi/büsük/pisik/püsük:kedi,TS,s.173;DS, 3460**]
146. **Sa(ğ)hklamak /** : Koşmak, göndermek, uğurlamak.(H)(S)(K) [**bkz. sağ-almak / sağ-ış-dur-mak, sağlık,TS, ss. 176-177.**]
147. **Sara** : Misafir, yabancı.(K)
148. **Sente-** : Oturmak.(K) [**bkz.sente-baş:başı sersem,TS,s.184.**]
149. **Sepedi** : Kalk git.-Buyruk-(A)
150. **Sepedine-** : Kalkıp gitmek.(K)
151. **Sere** : Hava. (K)(A)
152. **Seregelen** : Elbise.(H)(K)
153. **Sıtgın / Si(d)tgin** : Bıçak, balta.<Ar.Sikin.(H)(C)(S)(K)(A)
154. **Silik** : Bekçi, jandarma, polis.(C)(S)(K) [**DS, s. 3634**]
155. **Si(d)tg(k)inle** : Öldür.-Buyruk-(A)
156. **Si(d)tg(k)inle-** : Kesmek, öldürmek.<Ar.Sikkin.(H)(C)(S)(K)(A)
157. **Sopa** : Yumruk , tokat,ağaç, değnek (C)(S)(K)
158. **Sünte** : Toprak.(K)(A)
159. **Tanatoz /Ta(ı)natoz /** : Kadın, kız, sevgili, hikaye, metres.(H)(C)(S)(K)(A)
Tınatas /Tonataz /Tunat(a/o)(s/z)
160. **Tefel** : Daha, başka.(S)
161. **Tırs(ş)ım** : Metelik para.(K)
162. **Tike** : Dana.(H) [**bkz.tike / dike : kuşbaşı büyüklüğündeki et parçası,TS, s. 66.**] [**DS, ss. 3929-3930**]
163. **Tuf(h)an** : Tütün.< Ar. Duhân.(H)(C)(K)
164. **Tülüce** : Verimsiz toprak.(S) [**DS, s. 4777**]
165. **Uğu gözü** : Altın, para.(C)(S)(K)
166. **Uğru** : Hırsız (S)[**bkz. uğrı / uğru : hırsız,TS, s.217.**] [**DS, s. 4783**]
167. **Uğur işi** : Hırsızlık işi (S) [**bkz.uğurluk/uğruluk, TS, s. 218.**]
168. **Uğur tanıma** : Hırsızlığa, çalmaya alışma, çalmayı öğrenme.(C)(S)(K)
169. **Vara** : Baba.(K)(A)
170. **V(F)elek** : Çocuk (S)
171. **Velekle-** : Doğurmak (S)

172. **Yalaz/ı** : Tabanca, her türlü silah.(H)(C)(S)(K) [DS, s. 4810]
173. **Yalaz otu** : Mermi, tabanca mermisi. (C)(S)(K)
174. **Yalım** : Ateş(A) [bkz.yalım:derece, yalçın, sarp,TS, s.232.] [DS, s. 4811]
175. **Yalnız yaprak** : Sopa, yumruk, tokat, çomak.(C)(S)(K)
176. **Yanal** : Parlak. (H)
177. **Yazıcı** : Tavuk, kümes hayvanları.(H)(C)(S)(K)(A)
178. **Yeken / Tiken** : Altın, para metelik.(H)(C)(S)(K) [DS, s. 4818]
179. **Yekenne-** : Satmak, para karşılığı vermek.(C)(S)(K)
180. **Yıkım** : Güzel, çok iyi.(S) [DS, s. 4821]
181. **Yönü öte et-** : Cemaatten atılmak, çıkarılmak, çıkmak.(H)
(Âyîn-i cemden, divandan dedece çıkarılmak.)
182. **Yülük** : Jandarma.(C)(K) [bkz.yülük:tıraşlı,tüysüz,TS, s. 254.]
[yülük : yarık, yırtık, delik, DS, s. 4826]
183. **Yüzüne cihan karası çekilsin** : Âyîn-i cemden çıkartılmak. (İlenç.E.S.) (S)
184. **Zeleme** : Türk.(H)
185. **Zibit** : Üzüm (C)(S)(K)
186. **Zibit mezle-** : Üzüm yemek.(C)(S)(K)

EK-2- ÇEPNİ DİLCESİNDEN ÖRNEK TÜMCELER :

- 1- **Harıbı nufarladın mı?** / Koyunu gördün mü? (S)
- 2- **Gerez bir cedi nuharla, gidelim halandırılum.**/ Güzel bir keçi bul, gidelim çalalım /kaldıralım.(S)
- 3- **Hökeli sitginleyip mezleyelim.** / Sığırı kesip yiyelim.(S)
- 4- **Hökeli halandırıp sitginleyelim, masını mezleyelim.** / Sığırı kaçırap keselim, etini yiyelim.(S)
- 5- **Silik manışla halanıyo, fazla gevikleşmen.**/ Jandarma -bir- yabancıyla geliyor, fazla konuşmayın(S)
- 6- **Hontayı paylıhlayalım mı?** / Buğdayı çalalım mı? (S)
- 7- **Yalazı tunataza verdim.**/ Tabancayı karıma verdim. (S)
- 8- **Manış halanıyo, nuharlamasın.** / Yabancı geliyor görmesin.(S)
- 9- **Nar erdi halanalım.**/ Vakit geldi, - güneş battı - gidelim.
- 10- **Tunataz velekleli** / Kadın doğurdu.(S)
- 11- **Saati geldi manış gabaktepeye halandı** / Saati geldi sünni namaza gitti.
- 12- **Erniş ceğeye vardı, moylanacak** / Çepni eve gitti, işeyecek.
- 13- **Ali, bu gece örülü var, çülepen gelmiş.** / Ali, bu gece ayîn-i cem var, dede gelmiş.
- 14- **Yazıcı gücügü, Hüse(yi)n'in uğur işi** / Tavuk yumurtası Hüseyin'in ilk hırsızlığı.
- 15- **Tunataz gerez, halandırılum mı?** / Kadın güzel, kaçırılum mı?
- 16- **Erniş halandı, bozun yanında** / Çepni geliyor, yabancıнын yanında.(C)
- 17- **Boz geliniş, seninle g(k)evikleşecekmiş** / Yabancı gelince seninle konuşacakmış.(C)
- 18- **Manışı paylıhlayacağım, sen noharla** / Yabancıyı çarpacağım, sen gözetle.(C)
- 19- **Ferazı eyerle, halanalım** / Atı eyerle, gidelim.(C)
- 20- **Arıf arıf paylıhla** / Yavaş yavaş arakla.. (S)
- 21- **Manışın yekeni mi tükenecek, zibiti arıf arıf kes...**/ Yabancıнын, patronun parası mı tükenecek,
(sen yoksa bunu mu düşünüyorsun) üzümü yavaş yavaş kes.. (S)
- 22- **Ele güne malamat olduk** / Ele güne, herkese rezil olduk.. (S)
- 23- **Farazın elini ayağını küldün mü?** / Koyunun elini ayağını bağladın mı? (S)
- 24- **Nar erdi** / Güneş battı, akşam oldu, vaktimiz geldi. (S)
- 25- **Mutaflıdan mutafliya** / Erkekden erkeğe. (S)
- 26- **Kepir tosbağası kılıklı** / Ufak tefek insan.(Alaysı) (S)
- 27- **Gücük işi yapmış** / Pislemiş. (S)
- 28- **Oğlumu sağdıcımla askere sa(ğ)ıkladım** /Oğlumu sağdıcımla askere

yolladım,uğurladım. (S)

29- **Salıkla** : Yürü, koş. (H)

30- **Cabılı yayı(ğı)n üstünden paylıhla gel** / Tereyağını yayığın üstünden arakla gel. (S)

31- **Yazıcı gücüğü** /Tavuk yumurtası.(S)

32- **İşler kepir** / İşler yolunda. (H)

33- **Gücükle artık** / Otur artık, kışını yere koy...(S)

34- **Bi bozlan halandı geldi ceğeye** / Bir yabancı ile eve geldi girdi. (S)

35- **Ali, çülepen, bütün ernişleri bu gece örülüye bekliyor..gelmezsen yüzüne cihan karası çekilecek...(Alaysı) (S) / Ali, dede, bütün alevileri bu gece ayîn-i ceme bekliyor...gelmezsen, dede, seni meclisten atacak..(Alaysı).**